

לימוד העיון

שלום וברכה. אציג את עצמי כבחור בשיעור א' שלאחר כחצי שנה בישיבה גדולה עדיין לא מתמודד עם סדר א'. אני מתאמץ להגיע בזמן ללימוד 'לפי הספר', אך הסדר ארוך ולא נגמר... פעם אחר פעם אני חש צורך עז להפסיק, וגם באמצע הלימוד יש בי ציפייה מתי יגמר הסדר. ניסיתי להגדיר את נקודת הקושי, ומצאתי שאני פשוט משתעמם. ברוך ה' את הגמרא אני קולט בתוך זמן קצר, ואח"כ מנסה לפתוח עוד ספרים, אבל אינני מוצא טעם בקריאת הרבה מפרשים או מראי מקומות ומהר מאד מאבד ענין. מסביבי בחורים מלאי חיות שקועים בספרות ובהגדרות, מתווכחים ומתרחבים בסוגיה עד שאינם שמים לב שהזמן עובר, והקנאה אוכלת אותי. כישרונותי אינם נופלים משל חברי, ואעפ"כ אני רחוק מהם מאד ומרגיש כאילו יש בי איזה חיסרון נסתר שמעכב אותי מלהצליח כמותם.

אשמח לשמוע (או יותר נכון לקרוא...) את נקודת מבטכם על צורת הלימוד הנכונה בסדר א', ואולי אגלה את הדרך המתאימה לי בלימוד העיון ואמצא מנוח לנפשי.

ההבדל בין הבנה שטחית להבנה מעמיקה קיים בכל תחום ובכל נושא בו מתעניינים. ילד שרואה גשם יורד, מסתכל כלפי מעלה ויכול להסיק שכאשר מופיעים עננים יורד גשם והם הסיבה לגשם. אולם אם יתבונן מעט לעומק יעלו שאלות רבות מאליהן. הוא יראה שלא בכל פעם שמופיעים עננים יורד גשם, וישם לב להבדלים בין העננים. ישאל את עצמו מדוע מגיעים העננים דווקא בחורף, ממה הם עשויים וכיצד נוצר מהם גשם.

כך גם שונה ההבנה המעמיקה בדברי הגמרא מההבנה השטחית. ניקח לדוגמא את תחילת מסכת בבא קמא בה מובאים ד' אבות נזיקין, ומסתפקת הגמ' אם דינם של תולדות הנזיקין כדין האבות או שדינם שונה (- תולדותיהן כיוצא בהן או לאו כיוצא בהן). ומדמה הגמ' לאבות ותולדות של מלאכות שבת בהם דין התולדות כדין האבות, וכן לאבות ותולדות הטומאה בהם דין התולדות שונה מדין האבות. בפשטות ישנה השוואה בין שני סוגים של אבות ותולדות והספק לאיזה מהם דומים אבות ותולדות נזיקין. ככל שמעמיקים ומנסים למצוא את המאפיינים של כל הלכה, מתבוננים מה ההבדל בין תולדות שבת לתולדות הטומאה ומה הצד השווה ביניהם לאבות נזיקין, מגיעים להבנה יסודית מה מוגדר כאב ומהי תולדה, ומה אופן העמדת האבות והתולדות בכל תחום - בשבת, בטומאה ובנזיקין. וכך דנים ומבינים את המשך הסוגיה בה מפרטת הגמרא את כל אבות נזיקין ותולדותיהם ומנסה למצוא סיבה לחילוק דיני בין האב לתולדה ובין הנושא של נזיקין לשאר הנושאים.

לימוד מתוך רוגע ובישירות ההיגיון מחדד את הלומד לעיין בדברים ולשאל שאלות, כדרך שהגמרא עצמה מעמיקה בדברי המשנה מקשה ומתרצת, בונה וסותרת. וכפי מידת הדקדוק של הגמרא בהבנת דברי המשנה כך עלינו לדקדק בהבנת דברי הגמרא. הגמרא מבררת מה טעמו ונימוקו של כל מ"ד במשנה, במה נחלקו ומה הנפק"מ בין השיטות, וכך יש לדקדק גם בדברי האמוראים, לשאול מאי טעמא אמר מר הכי ומ"ט אמר מר הכי, ובמאי פליגי, ולמאי נפק"מ.

כמו"כ יש לשים לב שהלימוד יהיה מתוך חיבור אישי לדברים. יש לצאת מנקודת הנחה שהתורה היא חכמה אלוקית עמוקה שירדה לעולמינו בלבוש שתואם את מידתנו. הלימוד אמור להתיישב על הלב, יש היגיון וסדר בדברי הגמרא, ועלינו למצוא בתוך ההבנה שלנו. הנימוקים והטעמים יהיו ברורים ומתקבלים מתוך הבנה אישית והזדהות עם הקושי שבקושיה ועם ההרווחה וההקלה שמביא התירוץ. כשלומדים בצורה כזאת במתינות ראויה - שהקושיה תהיה קשה לגמרי ורק אז להמשיך אל התשובה, ולא עוזבים את התשובה עד שיסור הקושי שבקושיה, המוח מתחדד לשאול את השאלות הנכונות על דברי הגמרא בדומה לשאלות שהגמרא שואלת על המשנה, וכך מתפתח השכל וההבנה מתרחבת בצורה ישרה ונכונה.

לאחר שהגדרנו באופן כללי את 'לימוד העיון' עלינו לברר כיצד מיישמים את הדבר באופן מעשי, ומגיעים לחיבור פנימי ועמוק ללימוד.

המציאות אותה תיארת דומה לתיאוריהם של בחורים רבים שאינם מוצאים את עצמם בלימוד העיון. בישיבה קטנה בה יש יד מכוונת של רבני הישיבה, בד"כ לומדים היטב ומוצאים סיפוק והנאה בלימוד, אולם אופי הלימוד העצמאי בישיבה גדולה, וכן הקצב האיטי של הלימוד בעיון עשויים להכביד ולהקשות, לכן ראוי לדעת את הכללים הבסיסיים ללימוד נכון בישיבה גדולה וכיצד להתפתח בצורה ישרה.

המגמה הכללית בלימוד העיון

המגמה העיקרית החשובה ביותר שיש להעמיד בדרכי הלימוד, הינה מציאת טעם וחיבור פנימי לכל סוגי הלימוד. שנות הבחורות המוקדשות ללימוד מתוך שקיעות וללא עול של בית ופרנסה, עם הרבה מרץ נעורים ודחיפה פנימית להתקדמות, מאפשרות לקנות את החיבור הפנימי וההנאה מהלימוד. החיבור ללימוד מגיע רק כאשר לומדים מתוך הבנה ברורה של הסוגיה. אין הכוונה להגיע להבנה שכולם מבינים או לחידושים מרשימים, אלא להבנה האישית של כל אחד ואחד, שעמל על מנת לדעת היטב את הגמרא עד שתתיישב על הלב. ככל שהבחור מוצא את מקומו הנכון וצורת הלימוד המתאימה לו בהקדם, כך יוכל להגיע לקנין אמיתי בלימוד ולהיות תלמיד חכם מופלג. אמנם, הדרך אינה קצרה. ההתרגלות ללימוד עיוני בפרט ולימוד מקיף בכלל היא תהליך שכל אחד עובר לפי הקצב שלו, וכאשר הולכים בדרך ישרה, מגיעים בס"ד גם לדרגות שהיו נראות בתחילה מעבר ליכולת ההשגה.

מהו לימוד עיוני

ראשית עלינו להגדיר מהו לימוד עיוני, ולהבחין בינו לבין הלימוד בבקיאות. איננו מתיימרים לקבוע כללים אחידים ללימוד עיון מפני שאין דיעותיהם שוות, ולכל אחד צורת ההבנה המיוחדת לו, אלא להעמיד קוים כלליים השווים לכל נפש.

לימוד עיוני אינו נמדד בכמות קטנה של דפי גמרא מול כמות מפרשים גדולה עם הרבה 'יריד'... לימוד של הרבה מפרשים וקריאת מראי מקומות הוא לימוד בבקיאות, במקום בקיאות בדפי גמרא לומדים בבקיאות שיטות רבות של מפרשים. פעמים שריבוי הפירושים והשיטות מבלבל את הלומד ומשאיר אותו נבוך בין בתי הסוגיה. כמו כן לימוד עיוני אינו נמדד ב'לדבר בלימוד' רבות סביב אותה נקודה, כאשר הדיבורים אינם מובילים למסקנות ברורות. לימוד עיוני נכון הוא העמקה והבנה ישרה של יסודות הסוגיה, שתחילתו בכניסה הראשונית לסוגיה. יש ללמוד במתינות ובסבלנות, ולא לקרוא את דברי הגמרא במרוצה, אלא לשים לב לכל פרט ביישוב הדעת, להתבונן בדברים ולמצוא כיצד הם מתקבלים על הדעת ולסדר אותם בצורה ברורה. ההבנה, ואופן העיון וההעמקה משתנים מיישיבה לישיבה ומלומד ללומד, וכל הדרכים נכונות רק כאשר הם מבוססות על הבנה ישרה וברורה של דברי הגמרא.

השלב הראשוני - הכרת מבנה הסוגיא

לעיתים נוטים לומדי העיון בראשית דרכם לגשת אל הגמרא בחשדנות, ומיד עם תחילת קריאת לשון המשנה והגמרא שואלים ומסתפקים על כל נקודה - מדוע נכתב כך ולא כך, ומה החידוש או משוויים את הדברים לנאמר במקום אחר ומקשים מאי בינייהו, וכל כיו"ב. פעמים רבות השאלות נכונות ויש להידרש אליהן, אך לא בתחילת הסוגיא. יש לדעת ולזכור תמיד כי ההיכרות הראשונית עם הסוגיא צריכה להיבנות בצורה מסודרת ומדורגת מהיסודות ועד לבנין הכללי. וזהו סדר הדברים - ראשית יש ללמוד את פשט הגמרא מתחילת הסוגיא ועד סופה בצורה קלה ופשוטה, לקלוט את מבנה הסוגיא, ולהבחין מהם הנושאים הנלמדים בה. לברר את השיטות הקושיות והתירושים ולהבין אותם בפשטות עם המסקנות העולות, ולהגיע לבהירות ראשונית בכללות הענין. בלי ידיעה בסיסית זו א"א לבנות העמקה והבנה בסוגיא, ורק לאחר הנחת היסודות נכון לשאול שאלות, לחקור חקירות ולהתבונן בעומק הסוגיא והמסתעף ממנה. לימוד ראשוני זה עשוי להימשך לפי אורך הסוגיא ודקות הנושאים, ויהיה צורך ללמוד את השקו"ט כמה פעמים, ולעיתים יש בו קושי מפני שהנושא עדיין עמום והפרטים אינם ברורים, אולם שלב זה הכרחי ע"מ להגיע להעמקה ועיון אמיתי של הסוגיא. הניגוש ללמוד בעיון קודם שברר לעצמו את המבנה הכללי של הסוגיא עלול לבוא לשיבושים וחסרונות רבים בהבנת הגמרא, היות והלומד אינו זוכר בבירור על מה נסובו הקושיות והתירושים ומה מסקנת הסוגיא וכיו"ב.

יש תועלת לרשום את ההערות העולות תוך כדי הלימוד הראשוני ע"מ לעסוק בהן לאחר מ"כ, אך פעמים רבות השאלות והתמיהות סרות מאליהן לאחר השלמת הלימוד הראשוני והבנת פשט הסוגיא בכללות. התמקדות בשאלות רבות בלימוד הראשוני, עוצרת את מהלך התפיסה ובנין הסוגיא, ומשבשת את ההבנה הבסיסית של התמונה הכוללת של הסוגיא. משל למה הדבר דומה - לבניית בנין המחייבת הנחת יסודות מוצקים והעמדת שלד של בטון גס ועבה בכל קומות הבנין, שלד שאינו סובל דקויות והרכבות אך עומד ביציבות איתנה, ועליו נשענות כל קומות הבנין הנבנות על גביו, ומחולקות לחזורים הבנויים עם חלקים שונים הבנויים בהתאמה לייעודם, ומורכבים מתשתיות ותוספות רבות ומגוונות.

הכרת המושגים בלימוד הגמרא

יש ליתן את הדעת על מכשול מצוי שהלומד עשוי להיתקל בו ובמעט שימת לב ניתן לפתור אותו. פעמים רבות עם תחילת לימוד מסכת חדשה או נושא לא מוכר, לא מכירים את המושגים החדשים או שיש טעות וחוסר דיוק במונחים בהם הגמרא נוקטת. לשון הגמרא כולל גם הרבה 'קודים' הכוללים פרטים רבים במילה אחת. ניקח לדוגמא את מסכת נדרים הפותחת את המשנה הראשונה במשפט - 'כל כינוי נדרים כנדרים וחרמים כחרמים', יש כאן 3 מושגים חדשים שלא בהכרח ידועים וברורים ללומד - נדרים חרמים וכינויים, ועל מנת להבין את המשנה כראוי יש לדעת את פירושם הפשוט של מושגים בסיסיים אלו. בד"כ רש"י (ובנדרים הר"ן) מפרש פירוש בסיסי להבנת המושגים, וראוי להקדיש תשומת לב מיוחדת להבנת מושגי יסוד של כל סוגיא וסוגיא.

ההתייחסות הנכונה לקושיות

לאחר קליטת תמונה ראשונית ברורה של מבנה הסוגיא בכללותה מגיע שלב הליבון וההעמקה. חוזרים ומתחילים ללמוד שוב את הגמרא במתינות, תוך התבוננות בכל פרט ובכל חידוש. כעת הזמן לעורר את תשומת הלב לשאלות המתעוררות תוך כדי הלימוד, ולנסות לנתח ולפתח דרכם את הבנת עומק הסוגיא. חשיבות מרובה יש לאותן השאלות המתעוררות ללומד תוך כדי לימודו, ולחלקים בהם הוא מתקשה במיוחד, היות ונקודות הענין המיוחדות לו הם יסוד החיבור הפנימי שלו לסוגיא, וחשובות יותר משאלות שניתן למצוא בספרי מראי מקומות. ע"י שאלות אלו בונה כל אחד את ההבנה האישית שלו בסוגיא לפי סגנונו ומתנת כשרונותיו הייחודיים.

ממילא, גם בירור הקושיות ומציאת התשובות אמורים להיות על זה הדרך. אין למהר למצוא תירוץ ע"י ספרי מראי מקומות או לשאול מיד את הלומדים או המשיבים לפני שהקושיה יציבה - תן לעצמך לחוות את השאלה, עד שחוסר ההיגיון או הסתירה בדברים ייצור אכפתיות וסקרנות אמיתית למצוא מנוחה בידיעת התשובה. או אז, כשתצליח למצוא תשובה - מתוך הספרים או מפי אחרים, תתלווה שמחה ונחת רוח ותגלה אור חדש בהבנת הסוגיא לעומק נוסף. בוודאי ובוודאי כשמגיעים להבנה עצמית ויישוב הקושיות מתוך העמל

וההתבוננות בדברים, מחוברים יותר לדברים, ויש יתרון בתשובה זו מעיון בספרי האחרונים. אמנם, חשוב מאד לדקדק היטב ולבחון את התשובה מכל צדדיה, אם נכונה היא וגם ישרה, אחר שסו"ס בתחילת הדרך יתכן לדמות מילתא למילתא שלא כהוגן, ואפשר שברק התשובה מסנוור ומחשיך את אור האמת.

אכן, יתכן והלומד יצמד בדרך זו וילמד היטב את פשט הסוגיא פעם פעמיים ושלוש, והדברים ייראו מובנים ומתקבלים על ליבו, ושום שאלה לא תתעורר ולא תפריע לו בדרכו. מעתה יש לו לבחון אם באמת הכל ברור ומובן, או שהסתפק בהבנה שטחית שאינה עונה על השאלות האמיתיות. ניתן לבדוק את מידת ההבנה והישרות בסוגיא ע"י עיון בספרי מראה מקומות, לעיין בכמה שאלות (שאינם תלויות בידיעות מסוגיות אחרות שאינן ידוע) בלי להמשיך אל התשובות, ולהשוות את הבנת הספרים להבנתך - האם קושייתם קשה גם לך, האם יש לך תשובה הגונה לשאלותיהם, ואם אכן תענה על רוב השאלות אות הוא כי למדת בצורה ישרה ומעמיקה. אך אם תמצא ששאלות אלו אמיתיות אלא שעדיין לא הגעת אליהן בהשגתך - נסה להבין ולהתקשות בעצמך באותן קושיות באופן האמור לעיל עד שתגיע לתירושים ולהבנות חדשות בסוגיא. בצורה זו הינך מרחיב את אפיקי הדעת והעיון בגמרא, ע"י קנין הסברות והידיעות לעצמך - בהבנה שלך, בסדר ובהדרגה נכונה.

לימוד הראשונים והאחרונים

לאחר לימוד הסוגיא במתינות ובעיון עוברים ללימוד הראשונים. כפי שהזכרנו גם לימוד המפרשים תלוי באיכות ולא בכמות, עדיף לימוד יסודי ומעמיק של חלק מדברי הראשונים מאשר לימוד שטחי של ראשונים רבים. הגה"צ רבי דב יפה זצ"ל סיפר על בן ישיבה שאמר לחזו"א שהוא לומד גמרא עם כל הראשונים, ענה לו החזו"א שא"כ את כל הראשונים אינו לומד כראוי.

חשוב להדגיש שלימוד מפרשים אינו עומד לעצמו, אלא מהווה נדבך נוסף בהבנת דברי הגמרא שהם הבסיס והיסוד של הסוגיא. הראשונים והאחרונים באו בדבריהם ללבן היטב את דברי הגמרא, שהיא התורה שבעל פה שנמסרה למשה רבינו בסיני, וכל הנידונים ההלכתיים מאז ועד היום בנויים על הבנה יסודית ועמקה של דברי הגמרא, ותכלית העיון בדבריהם להגיע לבירור הגמרא וכלל הסוגיא, ומגמה זו יש ללומד להעמיד לנגד עיניו בעיון ובהעמקה בדבריהם.

ככלל - שמענו מהגאון רבי בונם שרייבר שליט"א - את דברי הראשונים יש ללמוד בעיון ולדקדק בהם במידת האפשר כמו בדברי הגמרא, אולם דברי האחרונים נועדו לסייע בהבנת הגמרא והראשונים, ואם מנסים למצוא הסבר או יישוב בדברי האחרונים ואותו פירוש וחידוש אינו ברור דיו ואין הלומד מוצא נחת ומרגוע לנפשו בהבנת הגמרא והראשונים ע"י אותו הסבר, יש לחפש את ההסברים המתאימים ללומד לפי הבנתו ונטיית נפשו, ולא להתעקש להישאר צמודים לספר מסוים. וכך היה אומר הגאון רבי שמואל רוזנבסקי זצ"ל - אינך חייב למצוא תשובה לכל שאלה, איננו עובדים "בקבלנות" בלימוד הסוגיות ואיננו עומדים ברמה כזאת שיכולים להבין כל דבר. אכן - החובה מוטלת על הלומד לחלק ולברר מה מובן ומה לא מובן בסוגיא, וכאשר הדברים מסודרים כך - זאת בדיוק ההבנה שלך במקום שלך.

חידושי תורה

אין ספק שאחת התשוקות הגדולות המתעוררות אצל הלומד באופן טבעי פונה אל ההצלחה לחדש חידושי תורה המלהיבים את הלב ומדגישים את חלקו המיוחד של הלומד בתורה הק'. במאמרי חז"ל ובדברי רבותינו הרבו בשבח חידושי תורה בהרבה מקומות - אי בתנא דבי אליהו (רבא פ"א) - "אשרי מי שמחדש דברי תורה על פיו, דומה כמי שמשמיעין אותו מן השמים, ואומר לו הקדוש ברוך הוא, בני בית המדרש הגדול שלי שלך הוא, שנאמר יבחר א-להים חדשים". בפנים יפות בפרשת בחוקות הביא - "והאר"י ז"ל כתב בפסוק לא יהיה בך עקר, היינו כשאדם מחדש חידושי תורתו הן הן תולדותיו". ובנפח"ח (שער ד פ"ב) האריך במעלת חידושי תורה וז"ל - "וכ"ש חידושי אמתים דאורייתא המתחדשין ע"י האדם. אין ערוך לגודל נוראות נפלאות ענינים ופעולתם למעלה. שכל מלה ומלה פרטית המתחדשת מפי האדם. קב"ה נשיק לה ומעטר לה. ובבנה ממנה עולם חדש בפ"ע. והן הן השמים החדשים והארץ החדשה שאמר הכתוב".

כמו"כ, בתוך 'שבעה דברים בחכם' אותם מנו חז"ל במשנה (אבות ה' ג) מנו גם 'שואל כענין'. גם לשאול שאלות צריך שכל מחשבה וחכמה... אם תסמן מטרה ברורה ותברר תחילה בינך לבין עצמך מה מובן לך ומה לא, ואיזה פרט ברצונך להבין - אם חסר לך מידע, או הינך רוצה לדון בסברא ובהיגיון - תגיע מהר למחוז חפצך, וכמובן גם תעמוד במדרגתך האמיתית של אדם חכם ששואל כענין. המשנה מסיימת - 'וחילופיהן בגולם' - מי שמשליך את כל מצוקותיו בסוגיה על ראשו של החבר או הר"מ בערבוביה, בציפיה שיסדר לו את הראש, והיו תוצאותיו ים המלח... בד"כ מבוקשו לא יעלה בידו אלא יוסיף מבוכה על מבוכתו וקרנו תרד בעיני רעיו ובעיני עצמו מחמת בהילות וחוסר סבלנות.

ההתמדה והרצף

כפי שהקדמנו המגמה העיקרית בלימוד העיון נתונה להשגת טעם וחיבור פנימי ללימוד, ומי שמגיע לחיבור אמיתי ללימוד יכול לשקוד על תלמודו ברציפות במשך שעות בלי להביט בשעון. אמנם הדרך העולה בית א-ל הינה תהליך של התקשרות פנימית מתוך התמסרות לשקיעות בלימוד וניתוק מהרגלי נוחות, והיה בו קשיים ונסיונות. לא כל העיתים שוות, והסוגיות אינן מושכות באותה מידה, ועם מודעות למצבים המתחדשים ולהתמודדות הנדרשת בלי להתעלם מהקשיים, בונים את הקשר כראוי.

הקושי הראשון בו נתקל הלומד הוא ההכרח ללמוד בהתמדה (והוא הקנין הראשון בקניני תורה לפי המדר"ש) - הסדר התחיל בניסיון ללמוד היטב, אך הגמרא קשה, הפרטים מורכבים והסוגיה עמומה מאד. לחילופין יתכן והגמרא מובנת מיד וכן דברי הראשונים, אך לא נמצא נושא מעניין בסוגיה שמאגור לפתח אותו ולעיין בו. במצבים כאלה מתעורר הרצון לצאת החוצה 'להתאורר', וידוע לבעלי ניסיון שלעיתים מחירה של הפסקה זו גבוהה... מצד שני הראש אינו צלול ואין טעם וחשק להמשיך באותו קצב חדגוני ומיובש. מה עושים?

אדם שיודע מראש שבמסלול הליכתו הוא אמור להיתקל במכשולים, אינו נבהל כאשר התרחיש מתרחש, ואינו פורש מהדרך מיד, אלא מחשב מסלול מחדש מתוך היצמדות למטרה. בהקדמה למתן תורה משה רבינו מגלה לכלל ישראל את המהלך - "אם עתה תקבלו עליכם - יערב לכם מכאן ואילך, שכל התחלות קשות". משרע"ה מודיע כי היציאה מאזור הנוחות להגיע אל התורה כרוכה במאמץ ובעמל, מפני שאין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה (ברסות סג). החזו"א באגרותיו (א) מנחה ומגלה מהי המיתת - "הנטיה מפשרו של החיים לעומקו של החיים, לתוך תוכם של החיים, כל שהאדם מרבה בשבירת המידות מרבה חיים וכו'" (יעו"י שם ההמשך ובמ"ש בגנות מדת העצלות). הטיה זו אינה קלה כלל ודורשת מאמץ כנגד הרצון למנוחה ולהימנעות מטירחה ועמל, אך זאת מובטח לנו שעיקר הקושי בהתחלות - בכניסה אל עולם התורה. וככל שהקבלה והנכונות עמוקים בנפש האדם כך הדרך לעריבות המובטחת קצרה יותר.

ובעצם העמל מתאים לאדם, כמו שנאמר - 'אדם לעמל יולד'. אדם שאינו עמל וחותר להגיע ליעד מתוך התגברות על מכשולים ואתגרים, חייו חסרי טעם ותכלית. אנשים בכל העולם עמלים ועובדים בקושי רב בכדי להשיג יעדים שהציבו לעצמם - יש שלומדים מקצוע שנים רבות ובשעות הערב מוסיפים עבודות מהצד בכדי לממן את הלימודים ובלבד שיוכלו להתפרנס בכבוד, יש שעובדים תחת עול קשה ומעמסה רבה, על מנת להנות מיגיע כפם לאחר מכן, וכך היא דרך העולם. אשרינו מה טוב חלקינו שאנו עמלים ומקבלים שכר, ובכל צעד שאנו מתקדמים בעמלינו אנו קונים לעצמינו שלימות הנפש, ו'על הדרך' זוכים לטעם אמיתי בתורה. בוודאי זאת ההרגל ללמוד ברציפות לא קונים ביום אחד, ולשם כך נדרשת השקעה ראשונית שיש בה גם קשיים. אם יש בכוון להתחיל את הסוגיה מחדש, או למצוא נקודת ענין ע"י דיבור בלימוד עם מי שמצוי עבר בעומק הסוגיה ויוכל לפתוח לך פתח לעומק הדברים, זאת ההזדמנות שלך להתקדם במהלך המיוחד שאין דומה לו של הנטיה אל תוך תוכם של החיים, שבאמצעותה התורה מתקיימת ונקבעת בעמקי נפשך.

מאידך, במצבים מסוימים יש צורך למעין 'איפוס' באמצע הסדר, וכאשר ההפסקה נערכת בדעת ובהשכל היא מקבלת את הפרופורציה הנכונה, ומביאה לתוצאות חיוביות ולא להיפך. כשאתה נפגש בדילמה שכזאת באמצע סדר, ראשית - עצור והפעל את המחשבה ואל תגיב מיידית. נסה באמצעות דימיון מודרך לחשב כיצד תרגיש אם תתגבר על הצורך לצאת - האם תצליח לחזור ללימוד, או שההימנעות רק תוסיף לחץ על הקושי הקיים, ומי שלוקח אחריות על עצמו ולא פועל מתוך אינסטיקט, ראוי לסייעתא דשמיא בהחלטתו.

בהצלחה רבה.

בנסותינו להעמיד את יסודות לימוד העיון שבאמצעותו דברי תורה פרים ורבים ועיקר ההתפתחות של חידושי תורה היא בסדר א', מתבקש לברר את ענינם וגדרם של 'חידושי תורה', ואת שייכותנו אליהם לפי ערכינו.

אבי הישיבות רבינו הגר"ח מוואלווין זצ"ל העמיד וקבע מסמרות בביאור ענין חידושי תורה, וז"ל (כתר ראש אות ו) - "**חידושי תורה נקרא כל מה שלומד יותר ומתבררים הדברים מחזוריים אצלו. כ"ז שאתה ממשמש בהם כו' אתה מוצא בה טעם. וכשמרבה לחזור נתבאר בזה טעמים ופירושים שנתחדשו, וזה נקרא חידושי תורה בין שהוא מחדש או אחר רק שיצא הדבר לאור**". החזו"א באגרותיו (א) הוסיף דברים על דברי הגר"ח זצ"ל וז"ל - "**בהיות שאין עומק התורה שבע"פ מתגלה אלא אחרי רב השקידה והעמל, כל המתגלה נקרא חידושי**" (יעו"י שם בכל האגרת ובאגרת ב), ובחידושו על יו"ד (ג) כתב - "**נרתע אני מדבר של חדוש בטבעי, והפשטות היא תמיד האמת. ואמרו שאין לומר דבר שלא שמע מרבו**".

הרי לנו דאין ענינם של חידושי תורה לסלול דרך חדשה ולהמציא רעיונות מהפכניים בסוגיה בבחינת 'דברים שלא שמעתן אוזן מעולם', אלא עצם החזרה על הדברים בחתירה למצוא טעמים ופירושים להבנת הסוגיה המתיישבים על הלב והוצאתם לאור, מייצרת חידושי תורה. ההארה שמאירים דברי התורה מתוך ההבנה של הסוגיה, היא היא החיות החדשה של התורה ואלו הם חידושי תורה - ההבנות שנתחדשו אצל הלומד. ונמצינו למדים מתוך דברי החזו"א שאחר שאנו לומדים את תורת ה', גילוייה והבנתה תלויים בהארה שבאה כתוצאה מהעמל. לכן פשוט שאין להעמיס על הגמרא ועל דברי הראשונים את רעיונותינו והגיגנו, אלא יש לנסות להבין את כוונתה וחכמתה של התורה, וכך נזכה לאמיתתה של תורה. כך אמרו חז"ל - "**ואפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לומר לפני רבו, כולו נאמרו למשה בסיני, שנאמר 'יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא' חבירו משיב עליו כבר היה לעולמים**" (ויק"ר כב א), מבואר כי חידושי תורה הם הוצאת ההבנות העמוקות של התורה הטמונות וגנוזות בעמקי לבבות ישראל מעת נתינת התורה, ולגלותם לאור עולם. ההולך בדרך זו קונה חלק בתורה עד שנעשית 'תורתו', וימצא את אשר איוותה נפשו והעתירה - "ותן חלקינו בתורתך".

ממילא, הדעה הרווחת לפיה יש להפנות את ההשתדלות והעמל בסוגיה, למציאת יסוד מהפכני ומחודש שראוי לאומרו כשיעור כללי בישיבה, אינה אלא טעות של שטחיות המסיטה את הלומד מהדרך הישרה של לימוד התורה. אדרבה, כל הבנה טובה וישרה שמשגיג בלימוד מקדמת את הלומד ומקנה לו חלק בתורה, וככל שהלומד מתרגל בלימוד הדרך נעשית קצרה להגיע לעומק התורה. המציאות מוכיחה שרק על ידי התבוננות ובהירות בפרטי הסוגיה הקטנים ובחילוקים הדקים בין השיטות והסברות, מגיעים לבהירות והבנה ולחידושים אמיתיים ועמוקים.

משא ומתן בלימוד

הזכרנו לעיל שכאשר מתעוררות שאלות בשלב ראשוני של הלימוד, כדאי לרשום את השאלות ולא להתעכב עליהן, אך יש להבחין בין שאלות של בירור והבנה של פשט הסוגיה, שזרכן בונים את ההבנה הבסיסית, לבין שאלות מעמיקות שעליהן יש להתעכב בשלב מאוחר יותר כמו שהוזכר.

לצורך בירור הקושיות ומציאת התשובות לשאלות המתעוררות, ניתן להיעזר בספרי מראי מקומות וללמוד את דברי הראשונים והאחרונים העוסקים בענין, או לגשת אל רבני הישיבה ושאר הלומדים לברר וללבן את הקשיים והנושאים המדוברים בסוגיה. ככל שההקדמות של יסודות הסוגיה יהיו תפוסים בידו של הלומד, כך ניתן לנתח בצורה טובה את השאלות ולמצוא ביחד את המענה והיישוב לספקות ולקושיות. הדרך להפיק תועלת מהדיבור בלימוד היא התלמידות והתרגלות במידת 'שמיעת האוזן' שהיא אחד מקניני התורה. התורה שבעל פה נמסרת מרב לתלמיד ותלויה בכוח השמיעה (הגר"א שיע"ו ו ט), וכמו שאמרו חכמים בסדר עולם (פ"ג) "**עד כאן היו הנביאים מתנבאים ברוח הקודש, מכאן ואילך, הט אזנך ושמע דברי חכמים**". הטיית האוזן משמעותה התכופות והקשבה לדברי הרב בנכונות לקבל את הדברים. אין הכוונה לקבלה עיוורת ללא הבנה, אלא להתמסר ולהתאמץ להבין את ההיגיון שבדברים ולנסות ליישב אותם על הלב. על ידי שמיעת דעות וכיוונים אחרים בסוגיה, משיגים את אופני החשיבה וכושר הניתוח של החברותא, וכ"ש של הרב שהוא ת"ח ובעל ניסיון, ונפתח פתח להתרחבות ועמקות בלימוד.

זמן חורף לבן שיעור ג' בישיבה קטנה

כתלמיד בשיעור ג' בישיבה קטנה, מחשבותי נתונות כבר מעכשיו על השנה הבאה... היות ויש מרווח של זמן לפני, אני שואף להתחיל להכין את עצמי כראוי כבר בזמן חורף, בין בלימוד בין בהנהגה, לקראת הרישום לישיבות גדולות. אשמח לשמוע כיצד לתכנן את צעדי ולהתכונן לקראת המבחנים ולהתקבל בס"ד לישיבה גדולה טובה ומוצלחת.

חלק מהלומד, ע"י ההתרגלות והעמל הבלתי נפסק. המודעות למשקל שיש לכל רגע של לימוד, ולערך של כל הבנה מחודשת והספק נוסף, תעורר לנצל את אריכות הזמן ולהצליח כמה שיותר. כמובן, שעם ניצול הזמן, כדאי למצות את כל תחומי העליה - להבין היטב ולעומק ולמצוא טעם והנאה בלימוד, להתבונן במילות התפילה ולהתפלל במתינות בישיבה, לקבל את דברי ראשי הישיבה המשגיח והרמ"ם בעלי הניסיון המכוונים את דרכם של בני הישיבה להצליח בעלייתם ולהתקבל לישיבה גדולה טובה.

ג) רצינות ובגרות. מלבד העליה וההצלחה בדרכי הלימוד, על הבחור לעצב ולבנות את אישיותו ע"י מחשבה ומודעות לשאיפותיו ולציפיותיו, בשימת לב לסגל לעצמו מידות טובות, ובאופן כללי להיות שקול ורציני, ועם זאת שמח ומרוצה מעצמו. בחורים צעירים (ולפעמים גם מבוגרים) עלולים לחשוב יותר על הרגע הנוכחי, על המשבצת בה הם נמצאים ולהיות מרוכזים בעצמם, ופחות לחשוב על העתיד ועל הסביבה. הבגרות פותחת לפני הבחור מרחבים - לחשוב על העתיד, ולוותר לעיתים על הנעימות הזמנית של ההווה למען ההצלחה ארוכת הטווח של העתיד, להיות קשוב יותר לסביבה, למשפחה, לחברה, ולהשפעה שלו על אחרים.

ד) לבוש מכובד. ישנם הסבורים כי בגרות של בחור בשיעור ג' בישיבה קטנה מתבטאת בשחרור מעול ההנהגות הנדרשות בישיבה, ומרשים לעצמו לחרוג בדברים מסוימים ממה שהורגלו, בין בלבוש בין ביציאות לקניות של אוכל וכיו"ב שאינן מכבדות אותו כבן ישיבה. 'וכו' אותם צעירים לכינוי לא מחמיא בקרב הבחורים - מתל"צ... המשקף כי הנהגה זו מביעה את ההיפך מהבגרות... במקום להתמקד בפרטים חיצוניים משקיע הבוגר בעצמו - בתוכן הפנימי שלו, ומוצא טעם והנאה בהצלחה ובהתקדמות שלו לפי שאיפותיו ורצונותיו, וממילא שאר הדברים אינם תופסים אצלו מקום. כמובן שצעדים אלו אמורים להיעשות בהדרגה ובשיקול דעת, ולא בכוח ובשינויים דרסטיים שמביאים לשבירה ולבלבול. **תהיה מה שאתה**, ותצעד בדרך בטוחה ומדורגת להיות באמת **מה שאתה יכול להיות**. בישיבה גדולה נכנסים לחיים יותר עצמאיים וככל שתטעם את טעם הבגרות, ויהיה לך קנין עצמי וטעם מיוחד בלימוד, יהיו לך כלים וכוח החלטה כיצד לנהל את דרך בישיבה גדולה והלאה בע"ה.

אין צורך להיכנס מעכשיו למתח, היות ורק הקב"ה קובע ומכוון כל אחד ואחד לישיבה המתאימה לו, אך גם ע"ז אמרו חכמים "לא עליך המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה" (אבות ב טז) ועל כל אחד מוטלת חובת ההשתדלות להתעלות כפי כוחו כדי להיות חלק מישיבה טובה. בהצלחה רבה.

הודעה חשובה

בסייעתא דשמיא בתחילת חודש טבת יפתח מחזור חדש של הקורס הייחודי והמקצועי 'ללמוד להנות ולזכור' מבית 'תמצי' ומחשבות טובות. שנים עשר שיעורים בהם נלמד על מגוון כלים חשובים להתחבר ללימוד התורה הקדושה, כיצד להנות מהלימוד, ללמוד טוב יותר, ולזכור בצורה חזקה יותר את מה שלומדים.

השיעורים ימסרו בעזרת ד' בירושלים בני ברק ומודיעין עילית, ובמקומות נוספים לפי הביקוש.

לפרטים והרשמה - 055-400-7977

יש לציין במיוחד את המחשבה והרצון להשקיע כבר עכשיו בלימוד ובבגרות ע"מ להצליח להגיע לישיבה גדולה ברמה גבוהה, ואכן, בהחלט ניתן לומר שזמן חורף הוא הזמן החשוב ביותר כהכנה לרישום מכמה סיבות:

א) מנהלי ישיבות רבות, ובמיוחד אלו המקפידות על איכות הבחורים המתקבלים, עוסקים בבירור על בני שיעור ג' בישיבות הקטנות החל מזמן חורף, ומלבד הבירורים על הרמה הלימודית, הם מתעניינים ובודקים נתונים משמעותיים נוספים והם - התמדה, רצינות ובגרות, סגנון ואופי, תחומי התעניינות, סגנון החברה של הבחור וכדו'. ממילא, החכם עיניו בראשו ומתחיל ללכת בדרך בה הוא רואה את עצמו ממשיך בשנה הבאה - כבר בזמן חורף, שאם לא כן הוא עלול לסגור לעצמו את הכניסה לישיבות מסוימות הבוחנות ומסווגות את הבחורים בבירור מקדים בזמן חורף.

ב) זמן חורף הוא זמן ארוך בן חמישה חודשים, וכשם שהטביע וקבע הקב"ה בעולם את זמן הזריעה וההשקעה באדמה לחדשי החורף, כך מוכן החורף ומזומן להשקעה ארוכה בקנייני דעת, רצון והרגלים קבועים ויציבים, בין בלימוד (התמדה, הבנה, וכיו"ב) ובין בבניה עצמית של קנין יכולות חדשות. הסדרים הקבועים, והעליה התמידית והרצופה לאורך החורף מהווים את אבני הבנין העיקריים של בן הישיבה. קניינה של כל מעלה טובה דורש הרגל והשקעה, וככל שההשתדלות גדולה וההרגל רציף, כך תוקף קביעות הקנין איתן וחזק. סדר ועוד סדר, דף ודף דף, מתחבר העמל היומי לאתמולו, ונארגת מסכת חיים של בן עליה ששם חלקו מיושבי בית המדרש ומתעלה למהות אחרת של תלמיד חכם אמיתי. הגם שישנן מעלות ויתרונות שניתן לקנותן דווקא בזמנים אחרים כמו בין הזמנים, אך אין תחליף לעוצמה הטמונה בזמן ארוך ורצוף של השקעה, בו מושרשים קנייני התורה, ונעשים חלק מעצמיותו של הלומד ועימם הוא ממשיך לעלות ולגדול במשך הזמן. בחור שנכנס לזמן חורף עם כוונה ורצון להשקיע ושומר על הרצף של העמל והשקיעות, (אגב, לא כל יציאה לבית וכיו"ב מפריעה את הרצף, אלא יש לשקול בהירות את היסח הדעת הכרוך ביציאות, ולנהוג באחריות) ימצא את עצמו בסוף הזמן במקום אחר ובדרגה גבוהה מדרגתו בתחילת הזמן. בוודאי שזיכה לסיעתא דשמיא ולראות ברכה בעמלו, ויוכל גם להתקבל לישיבה ברמה גבוהה.

ג) הדבר פשוט, שאין אפשרות לקפוץ לרמה לימודית גבוהה בבת אחת בזמן קיץ של שיעור ג' בו נערכים המבחנים, ומי שיסמוך רק על האווירה והרצינות של הקיץ, בד"כ סופו להתבדות. רק אחרי חורף של שקיעות בלימוד, אפשר להגיע לרמה נאותה שמאפשרת הצלחה במבחני הישיבות. מלבד זאת ישנן ישיבות הכוללות במבחן גם שאלות כלליות על המסכת שנלמדה בזמן חורף, לקבלת פרספקטיבה על רמתו הכללית ורוחב ידיעותיו של הבחור, ולכן נועד זמן חורף הבעל"ט.

נפרט כמה נקודות בהם חשוב להשקיע בזמן חורף:

א) חברה טובה. אחד הגורמים המשמעותיים ביותר על ההצלחה והעליה היא החברה. יש לתת את הדעת ולהשתדל להתחבר אל הבחורים האיכותיים בישיבה, ולא להתרועע עם השוליים. השפעת החברה עצומה ומכריעה, ואף משייכת את הבחור לסגנון אליו הוא נמשך. מותר וראוי שתהיה הדעת מעורבת עם הבריות, אפשר לפטפט וגם להיות בקשר טוב עם מגוון בחורים, אבל כדאי מאד להשתייך בעיקר אל החברה הטובה.

ב) ניצול הזמן. כאמור, זמן חורף הוא הזמן הארוך ביותר, וייחודו בהזדמנות להתקדם בצורה משמעותית למעלות ויכולות שנעשים